

Conference Review/Konferans Değerlendirmesi

Girit Üniversitesi (Yunanistan) Tarih ve Arkeoloji Bölümü

“Osmanlı ve Balkan Ulusçuluğunun Yükselişi,
1789-1832: Çatışma, Dönüşüm, Uyarlanma”
(13-14 Aralık 2003)

Elias KALAVAS*

Resmo’da Girit Üniversitesi Tarih ve Arkeoloji Bölümü tarafından düzenlenen konferans, Osmanlı emperyal siyasetinin 1800’lerde Balkanlardaki bir dizi siyasal hareket sonucu meşruiyetini yitiriş sürecini, İmparatorluk *içinde* yaşanan toplumsal, ekonomik, siyasal ve ideolojik dönüşümler perspektifinden irdelemeyi amaçlamıştır. Prof. Loukos (Girit Üniversitesi) bildirisinde böyle bir yaklaşımın önemini vurgularken, Yunan tarih yazımının etnosentrik yapısının bugüne kadar 1821 Yunan Devrimi öncesi ve sonrasında yaşanan olayların Osmanlı bağlamı içindeki yerini göz ardı edişini de dile getirmiştir. Loukos tarihyazımının yalnız Osmanlı kurumlarındaki ‘yukarıdan’ değişimler üstünde değil fakat Yunan Devrimi’nin ‘öteki’si olan, özellikle yüzyıllarca gayrimüslimlerle bir arada yaşadıkları bölgelerde Müslüman halk üstünde odaklanan araştırmalardan da yararlanması gerektiğini savunmaktadır. Bu bağlamda, 1800’lü yıllarda Balkan halklarının ‘öteki’ne ilişkin yeni imgeler oluşturması ilginç bir araştırma konusudur.

Gergana Georgieva (Balkan Araştırmaları Enstitüsü, Sofya) Osmanlı İmparatorluğu’nun Balkan eyaletinin çekirdeği olan Rumeli’nin idari yapısını araştırmaktadır. Georgieva’ya göre, 1800’lerde eyalet, bölgenin ana özelliği haline gelen kargaşayı daha etkin biçimde denetim altına alabilmek amacıyla önemli derecede yeniden yapılandırılmıştır. Dr. Antonis Anastasopoulos (Girit Üniversitesi) III. Selim’in nizam-ı cedit adıyla anılan reform programının Karaferye (Veroia) şehir ve eyaletindeki uygulamasını incelemektedir. Reformlar, imparatorluk merkezi adına eyaletler

* Akdeniz Araştırmaları Enstitüsü, F.O.R.T.H., Resmo, Yunanistan.

üstündeki mali denetimi daha yeterli hale getirmeyi hedeflemektedir. Yazar, Müslüman veya Hıristiyan Balkanlar'daki orta halli bir eyalet şehrinin halkı için, III. Selim'in reformlarının İstanbul'la kurulmuş olan geleneksel ilişkiyi tedricen dönüştürerek yeni bir çevre yarattığını fakat kökten bir değişiklik oluşturmadığını ileri sürmektedir.

Tuna prensliklerinde 1800'lü yıllar Rus diplomasisinin de etkisiyle imparatorluk başkenti karşısında yeni bir özerklik statüsünün kuruluşuyla öne çıkar. Prof. Viorel Panaite (Bükreş Üniversitesi) Romen etnosentrik tarih yazımının bugüne kadar, Eflak ve Moldavya'nın daha önceki yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun eyaletler yönetimine bağlı olarak yaşadığı siyasal ve hukuki koşulları yanlış kavramlaştırmasından dolayı, bu dönüşümün yapısı ve önemini göz ardı ettiğini söylemektedir. Benzer biçimde, Eedomir Antia de (Balkan Araştırmaları Enstitüsü, Belgrad) Sırp etnosentrik tarihyazımının Sırp Prensiği'nin ilk dönem kurumlarında gayet iyi belgelenmiş olan Osmanlı etkilerini değerlendiremediğini ileri sürmektedir.

Bağımsız Balkan devletlerinin tarihyazıcılığı Balkan halklarının yeni doğan ulus-devletlerle bütünleşmesinde önemli bir rol oynayan eski Osmanlı kurumlarının meşruiyetini kaybetmesi üstüne odaklanmıştır. Öte yandan, ulusal Balkan tarihleri Vidinli Osman Pazvantoğlu örneğinde olduğu gibi imparatorluk merkezine karşı Müslüman girişimlerini, Hıristiyan isyanlarıyla aynı özellikleri içermelerine karşın, hiç bir zaman konu edinmemişlerdir. Dr. Rossitsa Gradeva (Balkan Araştırmaları Enstitüsü, Sofya) bildirisinde, Vidin eyaletinde yarı özerk bir erken-devlet kurmuş olan Pazvantoğlu'nun Osmanlı nizam-ı cedit'ini, özellikle mali boyutuyla reddederek, 16. yüzyılın klasik 'Süleyman Çağı'nı canlandırmak istediğini keşfetmektedir. Pazvantoğlu'nun imparatorluk merkezine karşı mücadelesinde Fransız diplomatının ilgisini çekmesi, Prof. Rachida Tlili Sellaouti'nin (Tunus La Manouba Üniversitesi) gösterdiği gibi dikkate değerdir. Fransa, Mısır seferi bağlamında, Pazvantoğlu örneğini, genel ekümenik *république* görüşünün bir parçası olduğu kadar, bir Müslüman *république* yaratma girişimi olarak da görmüştür.

Öte yandan, 1800'lerde Osmanlı Balkanlar'ında imparatorluk merkeziyle çatışmaya başlayan yeni siyasal oluşumların kökenleri nelerdi? Dr. Dimitris Dimitropoulos (Ulusal Araştırma Kurumu, Atina) Tepedelenli Ali Paşa örneğinde Ali Paşa'nın güneydoğu Balkanlar'daki yönetimini, mali temelleri açısından incelemekte ve eski Osmanlı uygulamasıyla karşılaştırarak koyu merkezi niteliğini ortaya koymaktadır. Dr. Martha Pylia (Trakya Üniversitesi) ile Dr. Dimitrios Stamatopoulos (Makedonya Üniversitesi, Selanik) Pelaponesos'ta Osmanlı bağlamında siyasal otorite edinmek için Hıristiyan seçkinlerin kullandığı mekanizmalar üstüne odaklanmışlar. Bu tür girişimlerin kendi aralarında sürekli çatışma doğurmuş olduğunu görmek ilgi çekici. Anna Vlachopoulou (Münih Üniversitesi) Mora'dan merkezi yönetime gönderilen şikayet yazılarının zengin arşivinden yararlanarak 1800'lerde, özellikle bir tür yerel 'mafya' oluşturan düzenli

veya başıbozuk askerlerin baskısı altındaki sıradan insanları etkileyen kargaşa ve korkunun yoğunluğunu vurgulamaktadır. Öte yandan, Panayiotis Stathis (Girit Üniversitesi), Merkezi Yunanistan'daki *kelefi* ve *armatolo*'nin Tepedelenli Ali Paşa yönetimi ve Napolyon Savaşları döneminde güçlü Osmanlı baskısını aşarak, kendilerini Osmanlı toplumundaki geleneksel rollerinden kurtaran bir dayanışma ağını nasıl kurduklarını çözümlenmektedir.

Yunan Devrimi 19. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı tarihinin en önemli olayıydı. Prof. Vassilis Demetriades (Akdeniz Araştırmaları Enstitüsü, Resmo) bildirisinde Girit devrimini, yerel topluma etkilerini ve adada Müslüman ve Hıristiyanların ilişkilerindeki gelişimi tartışmaktadır. Prof. Mehmet Seyitdanlıoğlu'nun (Hacettepe Üniversitesi) bildirisinde gösterdiği gibi Yunan devrimi de elbette, bir dereceye kadar, Osmanlı tarih yazımında da yankısını göstermiştir. Osmanlı vakanüvisleri devrimi dini açıdan açıklayarak padişahın Rum tebasını İslam hukukunu çiğnemekle suçlarlar. Daha sonraysa, Yunan Vakası'ndan söz ederken siyasal açıklamayı benimsemişlerdir.

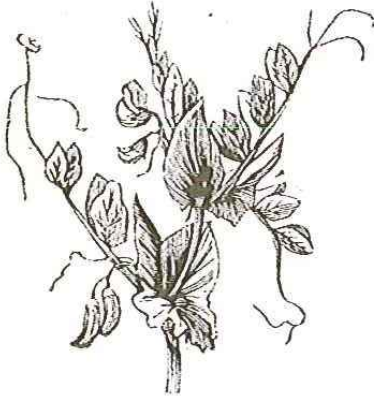
Prof. Hakan Erdem (Sabancı Üniversitesi) Yunan Devrimi sırasında değerlendirildiği biçimiyle 'kalles Arnavutlar' üstünde odaklanmıştır. Yazara göre Arnavut askerlere ilişkin fazlasıyla olumsuz imge, Osmanlı valileri özel bir 'Osmanlılık' duygusu geliştirmeye yöneltmiştir. Yunan Devrimi'nin son yıllarında kurulan yeni Osmanlı ordusu asakir-i mansureye Arnavutların yazılmayıp Türk kökenli Balkanlı Müslümanların yazılması bu nedenledir. Erdem, bu tür toplumsal, ekonomik ve ideolojik dönüşümlerle geleneksel Osmanlı kimliğinin tedricen dar Türk kimliğine dönüştüğünü iddia etmektedir.

Christine Philliou (Princeton Üniversitesi) Yunan Devrimi'nden sonra da padişahın hizmetinde kalmayı sürdüren İstanbul Hıristiyan seçkinleri için kimlik sorunu olmadığını ileri sürmektedir. Bildirisinde, Fenerli Stephanos Vogoridis'in (Stefanaki Bey) Osmanlı siyasal kültürü içinde yetişmiş böyle bireylerin yaklaşımı ve kararlarına yeni bir yorum önermektedir. Yorumu, bu tür bireylerin ulusal bir kimlik iddiasından çok hırsla hareket ettiklerine dayanmaktadır. Bireysel tutumlarda ulusal homojenlik, 1840'larda da İstanbul sokaklarında konu olmamaktaydı; Prof. Cengiz Kırlı (Boğaziçi Üniversitesi) çözümlediği etkileyici hafife raporlarıyla bu durumu yansıtmaktadır.

Konferans, farklı tarihyazıcılığı geleneklerinden araştırmacıları bir araya getiren ve 1800'lü yıllarda Osmanlı İmparatorluğu araştırmalarını geliştirme arzusunun paylaşıldığı bir ilk adımdı. Katılımcılar bu dönemle ilgili yayınlanmış kaynakların ve araştırma programlarıyla birlikte Balkan ulus inşa sürecinin ilk dönemine ilişkin kuramsal katkıların da eksikliğini vurguladılar Osmanlı tebasının bu döneme ilişkin ekonomik, toplumsal konumu ve sonuçta siyasal tutumlarıyla da ilgili belli başlı bir çalışma yoktur.

Konferans bildirileri zaman içinde yayınlanacaktır.

Bizde ekseriyet üzere yalnız bir nev' Âdî Nohud ekilir. Yeşil iken ve kuruduktan sonra sebze

Âdi Nohud

halinde pişirildiği gibi gerek bu nev' ve gerek Koyun Nohudu ta'bîr olunan ve dânesi âdî nohuddan biraz iri olan nev'i koyun ve kuzulara ve ale'l-umûm boynuzlu hayvanâta verilir.